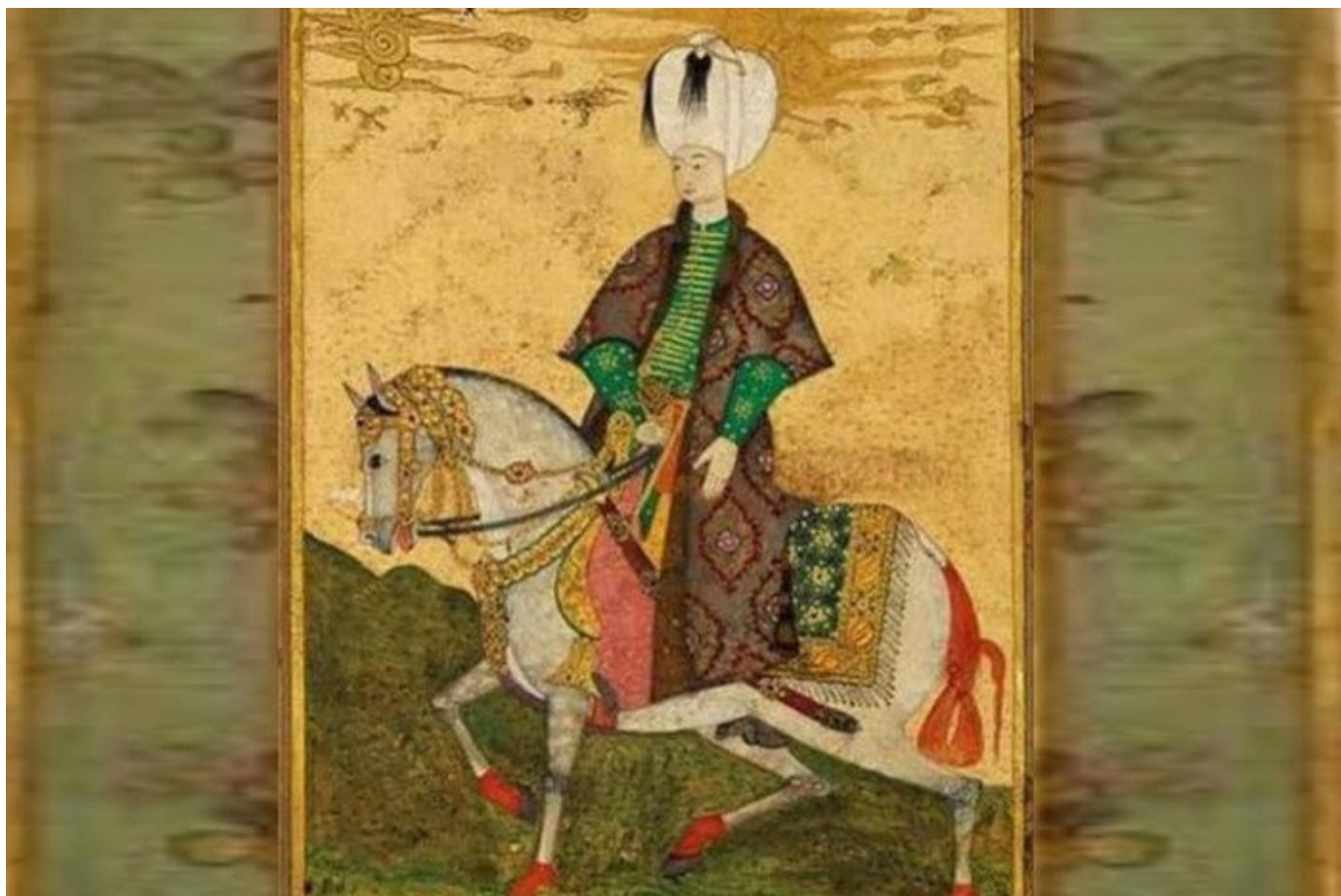

Ölen aty üçin mazar daşyny diken patyşa

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Ölen aty üçin mazar daşyny diken patyşa ÖLEN ATY ÜÇIN MAZAR DAŞYNY DIKEN PATYŞA

Geçen ýyl doganlyk Türkmenistanyň Milli Lideri Gurbanguly Berdimuhamedowyň ýurduň paýtagty Aşgabat şäheriniň merkezinde altyn çäýylan alty metrlik türkmen alabaýynyň heýkelini dikdirdi.

Bu heýkel gyzgyn seslenme döretdi.

Biz bu heýkeliň türkmen alabaýyny diňe ölenden soň däl, entek dirikä şöhratlandyrmak üçin asylly işdigini bilýäris.

Türkmen iti häzir halkara jemgyýetçiliginde giňden tanalýar we Türkmenistanyň milli gymmatlyklarynyň biri hasaplanýar.

Gurbanguly Berdimuhamedow ýurduna gelen döwlet ýolbaşçylaryna türkmen alabaýyny sowgat edýär.

Umuman alanda, doganlyk türki halklaryň hemmesinde-de haýwanlara bolan aýratyn mähir, aýratyn ýakynlyk bar. Taryhda osmanly soltany Osman II hem ölen aty üçin mazar daşy we ýadygärlik dikdiripdi.

«Öwlüýä at» hökmünde tanalan bu haýwan asyrlar boýy halkymyzyň arasynda sylaglanyp gelipdi.

- **Osman II we onuň aty «Sisli Kyr»**

Ýaş Osman Döwleti-Aliýäniň (ýagny «Beýik döwlet» – Osmanly döwletiniň -t.b.) iň mazlum patyşalarynyň biri bolsa gerek.

Döwletiň düýbünü tutujy Osman Gazynyň ady goýlan Osman II-niň käbir çeşmelerde garry atalaryndan Fatih Soltan Mämmet ýaly arap-pars dilleri bilen birlikde, latyn, grek dillerini-de suwara bilendigi aýdylýar.

Ýaňy on dört ýaşanda tagta çykan Osman II agalygyny berkitmek üçin ýanyçarlary tertipleşdirmäge synanyşypdyr.

Taryha bolsa adyny «Lehistan fatihi» (Polşany eýeleýji) hökmünde girizipdir, emma ýörişlerden soň Stambula gaýdyp gelende dabaraly çäreler geçirilip durka säwlik bilen çawup gelen okuň patyşanyň ogluna degip, ölümüne sebäp bolmagy Osman II-niň başdan geçiren ilkinji trawmasy bolupdy.

Osman II Ýewropa ýörişlerinden soň mundan owal hiç bir Osmanly patyşasynyn etmesik işini etmegi müwessa bilipdir: Mekge-Medinä haja gidip-gelmek...

Bu karar ýanyçarlar gwardiýasynyň we käbir ýokary düzümlü döwlet ýolbaşçylarynyň arasynda ynjalyksyzlyk döremegine sebäp bolupdyr.

Şuňa görä, Osman II-niň haja gitme bahanasy bilen Anadolydan (ýagny türkmenlerden -t.b.) uly goşun toplaý, ýanyçarlar gwardiýasyny ýatyrjakdygy baradaky myş-myşlar paýtagty dowula düşüripdir. Ýanyçarlar duýdansyz herekete geçip, patyşany tagtdan agdaran hunta ony agyr kemsitmeler we gynamalar bilen alaşa mündürüp, «Ýedikule» zyndanyna salypdyr. Bu ýerde aýdylyşyndan soltana juda kowum-kowahata sygmajak gabahat hereketleri edenden soň öldürmekleri osmanly taryhyna gara tegmil bolup girdi.

Bu aýyrganç hadysany bahana edip aýaga galan Abaza Mämmet paşanyň başlan gozgalaňy hem tas Stambuly basyp alypdy.

Hernä döwlet dargamanka bu gozgalaň basylyp ýatyrylypdyr we Osman II-ni öldürmäge gatnaşanlaryň köpüsi jezalandyrylypdyr. Ýaş Osman at münmegi we atlary halaýan patyşa bolupdyr. Onuň «Sisli Kyr» («Dumanly Gyr») atly bedew aty dillerden düşenokdy.

Tagta geçenden soň bir ýyl geçip-geçmänkä bu at ölüpdir. Muňa juda gynanan patyşa atyny Üsküdarky «Kawak Saraý» baglygyna jaýladypdyr we başyna mazar daşy dikdiripdir.

Halik Edhem beýiň ýazan «Bedew atyň mazar daşy ýazgysy» («Bir Atın Mezar Taşı Kitabesi») makalasy bu mazar daşy hakda giňişleýin maglumat edinmegimizi üpjün etdi.

Häzir «Topgapy» köşgüniň «Raht» hazynasynyň kolleksiyasynda saklanýan daş ýazgy biziň günlerimize çenli gelip ýetipdir. Meşhur ýazgyda şeýle setirler bar:

*«Hakyň saýasy Hezreti Osman hanyň,
«Dumanly Gyr» atly aty ýat edilmiş.
Allanyň emri bilen ajal gelende,
Ol şu makam içre gömülmiş».*

Orginalda:

*«Zyll-y Hak Hazret-i Osman Han'un,
Sisli Kyr nam aty anylmılyşdur.
Emr-i Ýezdaniýle mewt irişecek,
Bu makam içre o gömilmişdür».*

Bu atyň gubury we ýazgysy bolsa halk köpçüliginiň arasynda san-sajaksyz rowaýatlaryň döremegine getiripdir, stambullylar tarapyndan asyrlar uly hormat goýlup gelnipdir.

Belki-de, munuň iň uly sebäbi hökmünde atyň özünden zyýat halkyň Osman II-niň pajygaly ölmüne bildiren gynanjy bilen düşündirip bileris.

Elbetde, döwlet ýolbaşçysynyň haýwanlara bolan söýgüsi wagtal-wagtal duşmanlary tarapyndan ters garşylyklaryň berilmegine-de sebäp bolupdyr.

Mysal üçin, Abdylhamyt II-niň itlere bildiren söýgüsi onuň garşydaşlarynyň haýwanlara bolan barlyşyksyz we manysyz

ýigrenje sebäp bolmagy taryhyň täsin öwrümi bolsa gerek. Soltan Abdylhamyt II-ni tagtdan agdaran huntanyň kabul eden kararlarynyň başynda Stambuldaky eýesiz itleriň adamkärçilige sygmaýan görnüşde üýşürilip soň-soňlar «Haýyrsyz ada» diýlip ýatlanjak Siwri adasyna ugradylmagy bolupdy.

Elbetde, biz bu mysaly häzirki eýesiz köçe itleriniň üýşürilmegine garşydaşlyk edeli diýip getiremezok. Ýöne adamkärçilige sygşmaýan her bir işiň wyždan taýdan alanda agyr netijeleri bolýar. *(Taryhyň öwrümine seretseňizläň: öň Abdylhamydy ýigrenenler itleri gyran bolsa, indi Abdylhamydy mifleşdirýänler itleriň gany duşmany boldy -t.b.)*

Elbetde, biziň günlerimizde käbir guramalaryň we it-pişik iýmlerini öndürýän firmalaryň gözegçiliksiz önümçiligi we çendenaşa ulalmagy netijesinde garşy-garşy bolup galynan ýagdaýda asyl kösençlik çekýänleriň kiçijik çagalardygyňy we garrylardygyňy hem aýratyn nygtap geçmegimiz gerek.

Uzyn gepiň gysgasy, halk arasyndaky «Öwlüýä at» diýip wagtal-wagtal eşidýän gürrüňimiziň aňyrsynda Osman II-niň «Sisli Kyr» üçin diken daş ýazgysy we halkyň Osman II-ä bildiren söýgüsi ýatyr.

Biziň taryhymyzda-da döwlet ýolbaşçylaryňyz Türkmenistanda bolşy ýaly haýwanlara şeýlekin mähir-muhabbet bildirip, olaryň adyny hemişelik ýaşadaslary gelipdir.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

@MMazlumcel

celikmehmedmazlum@gmail.com

Sişenbe, 27.08.2024 ý. Taryhy makalalar